

Könyvszemle

CRISTIAN RÉKA MÓNIKA, KÉRCHY ANNA (SZERKESZTŐK): PIONEER HUNGARIAN WOMEN IN SCIENCE AND EDUCATION II. Huszonegy magyar kutató nő portréja a tudományban és az oktatásban

A *Pioneer Hungarian Women in Science and Education II.* (Úttörő magyar nők a tudományban és az oktatásban) című kötet a 2022-ben megjelent azonos című első válogatás nyomdokain haladva mutatja be tizenhat fejezetben huszonegy magyar kutató nő életútját és munkásságát. Az angol nyelvű kiadvány az MTA Nők a Kutató Életpályán Elnöki Bizottság gondozásában jelent meg, és elsősorban a 20. századra koncentrál, folytatva az első rész portréit, amelyek leginkább a 19. század végén és az első világháború előtt született nők életútját járják be. Mindkét ismeretterjesztő kiadvány hiánypótló és fontos hozzájárulás nemcsak a magyar nőtörténehez, hanem a kultúrdiplomácia részeként hídként köti össze a különböző tudományágban kutató és tevékenykedő magyar tudós nők munkásságát, akiknek életműve méltatlanul háttérbe szorult, illetve nem kapott eddig méltó figyelmet az akadémia világában. A címben szereplő *pioneer* (úttörő) jelző nemcsak a kutató nők példamutató értékű szerepére utal, hanem a kötetek szerkesztőinek tudatos szándékára is, hogy utat mutassanak a következő nemzedékek női kutatóinak.

A kötet szerkesztői Cristian Réka Mónika habilitált egyetemi docens és Kérchy Anna egyetemi tanár, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem Angol–Amerikai Intézetének oktatói. Külön érdeme a válogatásnak, hogy angol nyelven jelent meg a nemzetközi tudományos ismeretterjesztés jegyében. Mindemellett kiemelendő, hogy a portrékötet társadalmi felelősséggel bír. Ahogy a szerkesztők előszavában olvashatjuk, a méltatlanul háttérbe szorított jelenkori és múltbéli magyar kutató nők és tudós nők láthatóságának növelését célozza életpályájuk és a jelenkorra gyakorolt hatásuk bemutatásával. Így tudománytörténeti mérceként szolgálhat, valamint forráskiadvány lehet jövőbeli publikációkhoz és kutatásokhoz, illetve tudományos rendezvényeken a kultúrdiplomácia eszközévé válhat. A kötet bevezető részében Bollobás Enikő irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja és az MTA Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottságának elnöke összegzi a két részre bontott kötetben szereplő női portrékat, az életutak nehézségeit, örömeit és sikereit. Mindezzel Bollobás megerősíti az első kötet *Bevezetőjében* leírt, hosszú távú szellemi út és munka célkitűzéseit, miszerint ezzel a projekttel tudománytörténeti dimenzióba helyezve olyan úttörő nők életpályáit kívánják bemutatni, akik nemcsak nő társaik

között voltak szakmájukat tekintve jelesül elsők, hanem a főként férfiak uralta tudományterületükön is maradandót alkottak, innovatív felfedezéseket tettek.

A két részre bontott kötet tizenöt szerzője – Bruckner Éva, Borgos Anna, Font Márta, Rédey Soma, Szabó Péter Gábor, Bondár Mária, Kérchy Anna, Joó Mária, Kéri Katalin, Kovács Ágnes Zsófia, Magyar Adél, Pukánszky Béla, Nakahara Yusuke, Hörcher Ferenc és Budai Ágota – huszonegy kutatónő portréját ismerteti és helyezi méltó helyre a magyar és nemzetközi tudománytörténetben. A kötet első része tizenöt magyar kutatónő portréját vázolja fel a tudomány világában, akik olyan szakmai életpályákon bizonyítottak, amelyek akkor még vagy nem voltak nyitottak a nők számára, vagy csak nagyon kevés nő vehetett részt bennük. A *Pioneer Hungarian Women in Science* (Úttörő magyar nők a tudományban) című alfejezetben megismerhetjük dr. Légrády Erzsébet, Barát Irén, Hajdu Lilly, Gyömrői Edit, Bálint Alice, Kovács Vilma, Rotter Lillió, Bartoniek Emma, Telkes Mária, Klein Eszter, Mozsolics Amália, Patek Erzsébet és Kutzián B. Ida régésznők, illetve Polcz Alaine és Heller Ágnes portréját.

Bruckner Éva két tanulmánya nyitja a portrékötetet, felvázolva dr. Légrády Erzsébet, az első magyar gyógyszerészdoktornő, valamint Barát Irén tudógyógyász orvos életét. Borgos Anna cikke Hajdu Lilly, Gyömrői Edit és Bálint Alice portréjának bemutatásával betekintést nyújt a Budapesti Pszichoanalitikus Iskola három jeles női szakemberének munkásságába. A kötet bemutatja Bartoniek Emma történész, bibliográfus szakmai alázattal teljes életét Font Márta tollából. Rédey Soma írásából megismerhetjük Telkes Mária magyar származású amerikai tudós, feltaláló, a napenergia kutatásában élenjáró kutatónő életét. Szabó Péter Gábor írása szemlélteti Klein Eszter matematikus életútját – akinek a nevéhez fűződik a kombinatorikus geometria egyik alapvető eredményének, a Happy End-problémának elemzése – és Szekeres Györggyel való munkakapcsolatának, valamint házasságának magával ragadó történetét. Bondár Mária szemléletesen ábrázolja az első magyar, egyetemet végzett régésznők, Mozsolics Amália, Patek Erzsébet és Kutzián B. Ida életútját. Polcz Alaine különleges és elkötelezett portréja rajzolódik ki Kérchy Anna tanulmányában, bemutatva nemcsak a magánéletét, hanem a munkásságát pszichológusként és íróként, amelyből olyan felelős szakember portréja rajzolódik ki, aki a tanatólogia magyarországi úttörőjeként létrehozta a Magyar Hospice Mozgalmat. A kötet első részét Joó Mária írása zárja Heller Ágnes filozófus munkásságáról és életéről.

A kötet második része *Pioneer Hungarian Women in Education* (Úttörő magyar nők az oktatásban) címmel, a figyelmet azoknak a kutatónőknek szenteli, akik törekvéseit az uralkodó férfiközpontú korszellem nem fogadta el sem tudományos, sem szellemi munkaként. Ez a rész öt pedagógusnő életét vázolja fel, akik meghatározó szerepet játszottak a magyar nőnevelés történetében. A második részt Kéri Katalin tanulmánya nyitja De Gerando Antonina pedagógus, író, műfordító életének felvázolásával, aki Teleki Emma leányaként a középiskolai és főiskolai szintű nőnevelés kiemelkedő megújítója lett. A következő fejezetben megismerhetjük

Madzsar Józsefné Jászi Alice táncpedagógus, koreográfus, a magyar gyógytorna alapjai megvalósítójának életútját Kovács Ágnes Zsófia tollából. Magyar Adél írása Révész (Reisz) Margit orvos, gyermekpszichológus egyedülálló munkásságát ábrázolja, aki főként nehezen nevelhető gyermekek és fiatalok gyógyító nevelésével foglalkozott, gyógypedagógiai gyermekszanatóriumot és erdei iskolát nyitott Budán. Pukánszky Béla kiváló tanulmányában a magyar reformpedagógia egyik úttörője, a szegedi illetőségű Dolch (Dombrádi) Erzsébet pedagógus és pszichológus életútját mutatja be, akinek nevéhez az újszegedi gyakorlóiskola, az ún. „Kerti Iskola” fűződik. Nakahara Yusuke írása Varró Margit zongoraművész és tanár zenei nevelésére és életpályájára koncentrál. Az oktatásra fókuszáló tematikus blokkot Hörcher Ferenc tanulmánya zárja Slachta Margit életéről, amely írás hangsúlyosabban Slachta politikai munkásságát mutatja be, és sajnos kevés utalás van a nevelői szerepére, ami ugyanolyan fontos volt Slachta életében. A kötet második része egy különálló, ugyanakkor mégis fontos személyt és témát helyez a középpontba: Budai Ágota a magyar hadisírok gondozásában és a nemzeti emlékezetben kiemelkedő szerepet játszó Kanizsai Dorottya életútját mutatja be.

Az Akadémiai Kiadó igényesen megszerkesztett kötete hitelesen ábrázolja a magyar kutatók nehézségeit és küzdelmeit szakmájukban és hazájukban, ugyanakkor az emberi és személyes történeteikre is hangsúlyt fektet, és fényképekkel szemlélteti életük sarkalatos és meghatározó mérföldköveit. A huszonegy különböző életút bemutatása így sokrétűen képezi le a magyar kutatók szerepét a hazai politikai és társadalmi lét kontextusában, egyfajta jelenkori emlékezet helyeként is működik. E kötet a 2022-es *Pioneer Hungarian Women in Science and Education* folytatásaként még szélesebb spektrumban tárja fel a különböző tudományterületeken dolgozó kutatók munkásságát a legkülönbözőbb tudományágakban, úgymint az orvostudomány, a gyógyszerészet, a történetírás, a matematika, a biofizika, a műszaki tudományok, a pszichológia, a tanatológia, a filozófia, a zenetudomány, illetve a pedagógia és testnevelés szakterületein. A jelen kötet hangsúlyos érdemei közé tartozik, hogy olvasóbarát és informatív; a folyamatos érdeklődés fenntartását és az életpályákban való elmélyülést nem nehezítik lábjegyzetek, ugyanakkor az egyes fejezetek végén található irodalomjegyzékek a szerzők széles körű ismereteiről tesznek tanúbizonyságot, valamint szellemi útjelzőként szolgálnak a későbbi nőtörténet-kutatóknak a tudományban jelentős eredményeket elérő nők életpályájának jövőbeli kutatásához.

(Cristian Réka Mónika – Kérchy Anna szerkesztők: *Pioneer Hungarian Women in Science and Education II. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2023. 241 o., ISBN 9789834549284*)

Szélpál Livia

PhD, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Angol–Amerikai Intézet Angol Tanszék